

1. FILOZÓFIA. ESZTÉTIKA. PEDAGÓGIA.

Ajtay Miklós: Esztétikai imperializmus. Paris, Les Presses Universitaires de France, é. n. 8-r. 59 l.

Parisban megjelenő magyar könyv ritkaság, hát még tudományos munka, amely nem is számíthat akkora érdeklődésre, mint egy regény vagy más szépirodalmi mű. Ajtay Miklós Párisban egy kis magyar tudós társaságot alapított „Párisi Magyar Akadémia” címen. Ennek a kultúrális munkának a keretébe tartozik e kis kötet is. Benne az esztétikai formákon át a nagy emberi közösségek, Kína, Japán, India, Európa lelki formáit keresi. Rendkívül elvont elméleti munkája sokszor a reális élet vonatkozásaitól is eltávolodva a szavak merő formálművészetévé válik. Bergson, Dumas és Guyon alapos tanulmányozása látszik különben eredeti könyvecskéjén.

Dr. Barankay Lajos: A nemzeti közszellem pedagógiája. A M. Tud. Akadémia által a Halmos-díjjal jutalmazott pályamunka. Pécs, Egyetemi nyomda, é. n. 8-r. 296 l.

Ez a terjedelmes tanulmány, amely alapos megfontolás és a problémák széles felölelésének eredménye, arra a kérdésre kíván feleletet adni, hogy minő tanulságok vonhatók le a világháború és a forradalmak eseményeiből a köznevelés szervezésére. A kérdés lényegére vonatkozó minden gondolat egy vezető eszmébe fut össze s ez: a nemzeti közösségnek az eddiginél etikaibb felfogása. Ezért a szerző egy olyan nevelési rendszer megszervezésének kísérletét nyújtja, amelynek gerince az etizált nemzeti közösség gondolata. A háttérből így a nemzeti közszellem pedagógiája mintegy természetszerűleg és önként bontakozik ki.

Céljának megfelelően a mű 3 részre oszlik. Az első rész a köznevelés szervezetének elméleti alapjait nyújtja, vagyis kinyomozza és kategorizálja minden nevelés-szervezet közös alap tényezőit. A második részben kimutatja, hogy köznevelés szervezetéből a háborúk és a forradalmak behatásai következtében hogyan nő ki a nemzeti etikumban gyökerező közszellem pedagógiájának szüksége. Végül e széles elméleti alapvetés után a harmadik rész megkísérli az elveknek gyakorlati intézményes formába öntését a jelenlegi lehetőségek figyelembevételével.

Gy.

Bartók György: Böhm Károly. Budapest, 1928. Franklin-Társulat kiadása. K. 8-r. 166 l. (Kultúra és Tudomány).

Bartók György e legújabb művét nagy örömmel üdvözljük. Erre a könyvecskére: valóban nagy szükség volt s szükséges volt, hogy ezt a művet éppen Bartók György írja meg, aki Böhm Károly tanítványai között személy szerint is a legközelebb állott Böhmhez s aki a filozófiai gondolkozásában is leginkább őrizte meg a Böhm Károly filozófiájának eredeti hatásait, s ami mindezeknél is fontosabb, legmélyebben és legmegfelelőbben sajátította el azt az éltető gondolatot, amelyből Böhm filozófiai rendszere kinőtt. Eppen ezért Bartók van arra hivatva elsősorban, hogy a nagy filozófus által szőtt, de megszakadt szálakat tovább fonja s a rendszer kiépítését tovább munkálja.

Az előszóban megállapítja, hogy „a szerzőnek rokonszenvesebb lett volna tárgyát a filozófia és a szellem történetének kereteiben adni elő s elsősorban Böhm szellemi alkatát rajzolni meg művei alapján; a mű célja és a feladat természete azonban a tárgyalásnak itt választott módiát parancsolta.” Bizonyos, hogy már elérkezett ideje annak, hogy Böhm filozófiája szerves egészében tudományos exaktsággal feldolgoztassék. Eljött ideje annak, hogy határozottan megállapítsa a tudományos kritika, hogy az európai szellemtörténet

összefüggésében micsoda tudományos jelentőséggel bír Böhm Károly filozófiája. Azt azonban nagyon bölcsen cselekedte Bartók György, hogy mielőtt ezt a nagyobb és alapvető művet, talán éppen ő, munkába vehetné, addig is lehetővé tette, hogy a filozófia iránt érdeklődők szélesebb köre is egy ilyen világos és áttekinthető mű alapján ismerkedhessenek meg Böhm személyiségével és filozófiájával. Bartók három részben tárgyalja Böhm filozófiáját. Az I. rész Böhm Károly életét és személyiségét állítja élénk legjellegzetesebb mozzanataiban. Különösen nagybecsű a személyiségéről adott kép, amely nem egy pontjával magyarázó tényezőket ad kezünkbe filozófiája belső képének megértéséhez. A II. rész igen jó összefoglalását adja Böhm filozófiai fejlődésének. A III. rész az Ember és Világa céljával és álláspontjával foglalkozik. Ebben a részben 1. az ismeret problémája és a rendszer tagolása, 2. az alapfilozófia főkérdései: a szellem funkcióinak kritikája, 3. a szellem élete, 4. az általános értékértan és 5. a logikai érték tana kérdésekben öleli fel Böhm egész rendszerét. Végül egy összefoglalást és Böhm Károly műveinek jegyzékét adja. A könyv legnagyobb részét természetszerűleg a III. rész foglalja magában (33–155 l.). Kíró pedig azt kell megállapítanunk, hogy bár irodalomtörténetileg Böhm egyes műveit ismerteti és méltatja, de minden műben az éltető alap gondolatok alapján áttekinthetőleg vezet be az egész rendszer problematikájába. Bartók könyvének olvasása valóban meggyőző arról a megállapításáról, hogy Böhm filozófiája... „egy nagy szellem kiváló alkotása, amely arra van hivatva, hogy megtermékenyítse és gazdagabbá tegye a magyar életet.”

Dr. Tavasz Sándor.

Dr. Bíró Vencel: A mai közszellem erdélyi történelmünk ítélőszéke előtt. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. K. 8-r. 26 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavasz Sándor és Rass Károly. 10. sz.)

Ez a rendszeresen felépített tanulmány arra a kérdésre, hogy a mai erdélyi közszellem mennyiben támaszkodik a multa, azaz milyen szemmel nézék a régi erdélyiek a mi mai közszellemünket, a történelmi perspektíva világánál adja meg feleletét. A politikai, vallási és társadalmi élet multbeli es mai jelenségeinek átvizsgálása után végeredményképpen megállapítja, hogy hálátlan viszonyok között is megnyilatkozó politikai rátermettség, vallási türelem, vallásos érzés, erkölcsi érzék, egészséges társadalmi életre való törekvés azok a dicsérendő vonások, amelyek multunkban gyökereznek. Az eltérések vagy a nyomasztó gazdasági állapot vagy a háborús idők ferde társadalmi gondolkodásának hatásai, amelyekből helyzetjavulás esetén könnyű a kivetkőzés. Oseink jó közszellemet hagytak ránk, amelyhez ragaszkodnunk szent kötelességünk.

Gy.

Dr. Borbély István: A duális létbölcsélet és theológiája. Cluj-Kolozsvár, Corvin kny. 1928. 8-r. 76 l. (Az Unitárius Irodalmi Társaság Szak-könyvtára. IV. k.)

Szerző a tőle megszokott nagy tudással és világos gondolatfűzéssel a duális theologia lényegét a következőképpen körvonalazza. A dualisták azt állítják, hogy két főhatalom létezik: Isten és világ. Minden, ami a világhoz tartozik, – rossz. Az ember a világhoz tartozik, tehát rossz. A rossznak sorsa az elmulás, a megsemmisülés. Egyedül Istennek van örök élete. Minthogy pedig minden létező és minden létezés rossz, következik, hogy minden létezőnek és minden létezésnek végső célja az elmulás. Amíg van valami, addig van rossz. Ha majd nem lesz semmi, csak Isten (aki felül áll a lét fogalmán), akkor megszűnik létezni a rossz is. Istennek országa csak a rossznak megszűnése után jöhet létre. Ez emberi élet célja eszerint az elmélet szerint a megsemmisülés, illetőleg a megsemmisülés által Isten országa megvalósulásának siettetése.

A dualistáknak ezzel a pesszimizmusával szemben álló unitárius felfogás az egyetemes létezés szolgáltató életet állítja. E tanulmány csupán a dualisták létbölcséletének és theológiájának ismertetése. A külföldi irodalmakban élénk vita alatt álló kérdés ezen megvilágítása nálunk úttörő, mert magyar nyelven róla alig lehet valamit olvasni. E felfogás ellen az unitárius létbölcséletnek és theológiájának kifejtését a szerző egy következő tanulmányra ígéri.

Gy.

Dr. Gál Kelemen: A társadalmi közszellem hatása az iskolai nevelésre. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. K. 8-r. 34 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavasz Sándor és Rass Károly. 11. sz.)

Bevezetésül a szerző éles elmeéllal fejtegeti a közszellem és az egyén viszonyát, s arra az eredményre jut, hogy a társadalmi közszellem egy asszimilációs folyamatot indít meg, vagyis a nevelés lényegében asszimiláció. Ebből következik, hogy amilyen a közszellem, olyan az iskola, amely, miként a tükör, mutatja a kor szellemét, a közösség lelki életének uralkodó vonásait, vágyait és tendenciáit. A továbbiakban behatóan és igen tanulságosan tárgyalja a közszellem hatását az iskolai tanulmányok rendszerében és a neveléssel közvetlen viszonyban levő fegyelmezés kérdésében. A befejező rész a háború utáni társadalmi közszellem egymással ellentétes két irányát ismerteti: a pedagógiai pacifizmust és a türelmetlen nemzeti gondolat térfoglalását az iskolában. Az előbbi, amely utópia és szemforgató álszenteskedés, csak távolról érdekel bennünket. Annál közvetlenebbül érezzük saját magunkon az utóbbi elfogultságát. Hiánytalanul idéznünk is kell erre vonatkozó következő összefoglalását:

„Aki az emberi lélek mélységeit ismeri s nyitott szemmel kíséri és figyeli a társadalmi közszellem nyilvánulásait, annak lehetetlen elítélni a nemzeti nevelés eszményét. De a hatalmon levőknek meg kellene gondolniok, hogy a nemzeti gondolathoz, a nemzeti nyelvhez és multához való ragaszkodás nem jelenti más népek nyelvének, multjának és tradícióinak lecicsinylését, lebecsülését vagy éppen kigúnyolását és nem jelent hűtlenséget az állam eszméjéhez. Ellenkezőleg, nekünk meg kell tanulnunk a körülöttünk élő népek nyelvét és történelmét nemcsak azért, hogy velük érintkezhessünk s az állami közéletbe behelyezkedhessünk, hanem azért is, hogy megismervén a nyelvet és a nemzeti szellem alkotásait, ezeken keresztül megszerethessük a népet is. De ugyanakkor ragaszkodunk nyelvünkhöz, nemzeti kultúránkhoz rendíthetetlenül, mert úgy érezzük, hogy így szolgáljuk legjobban hazánk érdekeit is.”

Gy.

Dr. Imre Lajos: A modern nevelési rendszerek kritikája. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. K. 8-r. 37 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavaszy Sándor és Rass Károly. 12. sz.)

A legutolsó önálló és tudományosan megalapozott pedagógiai rendszer a Herbart pompásan felépített korszakalkotó munkája volt. Azóta kísérlet sem történt szigorúan tudományos és filozófiai megalapozott kezdeményezés kiépítésére. A modern pedagógiában csak bizonyos reformirányok észlelhetők, amelyek hol a nevelés céljának megfogalmazásával, hol pedig a nevelés módszerének megjavításával foglalkoznak. Ezekben az irányokban általában sok a kapkodás különösen a nevelés lényegére, céljára és módszerére vonatkozó elvekben. A nehézségek forrása a nevelési irányok eszménytelensége, a nevelés céljának tisztázatlansága s a cél és a módszer közötti eltolódás. Igen érdekesen fejtegeti a szerző a modern pedagogia célkitűzésének szűk látókörét, a vallásos nevelés negligálását s a vele együttjáró intellektuális gögőt, mely a nevelés munkájában és eredményében a legsúlyosabban bosszulla meg magát. Mindezek a jelenségek arra utalnak, hogy a nevelés egész modern gyakorlata alapos revízióra szorul, amint erre az utóbbi években mind többen és többen kezdenek ráébredni.

E szűkre szabott vázlatból is látható, hogy a szerző rendkívül tanulságos tájékoztatást adott kezünkbe egy oly kérdésről, amely a szakember és a nagy közönség érdeklődését ma egyaránt foglalkoztatja.

Gy.

Dr. Kristóf György: Esztétikai becslésünk a mai közszellem hatása alatt. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. K. 8-r. 149 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavaszy Sándor és Rass Károly. 14–15. sz.)

Szerzőnek a Minerva Könyvtár vékony füzetei közül e terjedelmével is kinövő tanulmánya abból az előadásából gyarapodott könyvvé, amelyet a közszellem hatása az erdélyi magyarság közműveltségére *című* ciklusban mondott el az Erd. Múzeum Együletben. Szükségesnek látta olvasói számára gondolatait behatóbban kifejteni, mint ahogy azt hallgatói előtt egyetlen előadás szűk keretei közt tehetette. Az általános érdeklődéshez közvetlenül kapcsolódó tárgya ezt a kiszélesítést valóban meg is érdemelte.

Azt a kérdést fogja meg, hogy milyen a mai erdélyi közszellem, minő sajátos hatásokkal fonja át a mai erdélyi művészi életet s mitoszói mindehhez a mai esztétikai becslés. A művészetek közül kizárólagosan a költészetet veszi figyelembe, A tíz esztendő mult e téren a mondanivalók rengetegét fakasztja

a szerzőből, aki kezdettől fogva szerető aggodalmaskodással nézi erdélyi irodalmunk életének nem érdektelen alakulását. Szempontjainak kitűzése után széles alapot vet tárgyának, amelyben szó esik a közletről és a közszellemről, az esztétikai becslés helyéről és jelentőségéről, a magyarság etnikumáról és közszelleméről, irodalmunk és közszellemünk összefüggéséről. Majd futó tekintet vet az 1867–1919 közti bágyadt közszellemre s az 1919 utáni eleven irodalomra. Így jut el tulajdonképpeni témájához, napjaink erdélyi irodalmának bírálatához, amely újabb öt fejezetet vont maga után a mennyiség és a minőség mérlegeléséről, a hagyomány és a haladás szempontjairól, az erdélyi és a székely irodalom kilendüléseiről s az irodalmi schisma fenyegető veszélyéről.

Mindezekben a kérdésekben álláspontját a nyelvi és az irodalmi egység gondolata irányítja, vagyis az irodalomban az erdélyitől is a művészt s a művészen is az egyetemes magyart követeli. Tisztán és vitathatatlanul kidolgozott elvi szempontjaiból következnek irodalmi életünk ferdeségeire vonatkozó megállapításai. Tíz év múltán is szervezetlennek látja az erdélyi irodalmat s ezt a hiányt első sorban a tisztességteljes multtal bíró Erdélyi Irodalmi Társaság mulasztásának tudja be. Rendkívüli helyzetünkben egyelőre a mennyiség háttérbe szorította a belső érték lényegét, aminek következtében nehezen orvosolható nagyzolás és kritikátlanság kapott lábra. Alacsonyabbra hullott az esztétikai becslés magassága, vagyis színvonal süllyedés és tárgyilag nagy visszaesés állt be, amiben az erdélyi íróknak a személyi tömjénezésen kívül minden tárgyilagosságot visszautasító magatartására esik a felelősség. Igen komolyan foglalkozik továbbá a külön erdélyi és a székely irodalom kérdésével, ezzel a két kicsinyes szempontu különködéssel, ami természetesen az öntudatos esztétikai becslés fokán többé már nem probléma, de viszont tárgya lehet a semmitől vissza nem riadó küzdelemnek a fennhéjázó provincializmusban maradásunk és esztétikai becslésünk kényszerű alábszállítása ellen.

E gazdag tartalmu és nagy gonddal kidolgozott könyvnek csak vezető szempontjaira és főbb megállapításaira utalhatott e rövid ismertetés, amely célját elérte, ha a könyv elolvasására érdeklődést tudott kelteni. Egyébképpen is bizonyossága e tanulmány annak a megbecsülő és józan törődésnek, amellyel az irodalomtörténeti és az esztétikai gondolkodás, kezdete óta, az erdélyi irodalmat kíséri.

Gy.

Mester János: Kelet nagy gondolkodói. Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 232 l. Kultúra és Tudomány 59. sz.

A szerző foglalkozik az indiai és kínai lélekkel, Buddha, Konfucius, Lac-ce és Zarathustra tanaival. Alapgondolata az, hogy az emberek jellemét elsősorban eszméik, hitük, vallásuk és világnézetük determinálja. A fenti nagy gondolkodók alapos ismerete nélkül lehetetlen Kelet lelkéhez és jelleméhez hozzáférközni. Új és értékes ebben a könyvben, hogy a szerzőt Konfucius és Zarathustra egyéniségében nem a vallásalapító, hanem a gondolkozó érdekli, az általános emberi, ami mindnyájunk számára Kelet lelkéből leginkább megfogható. Ez a könyv egyike a Kelet filozófiáját tárgyaló legjobb magyar könyveknek.

J. E.

Mitrovics Gyula: A magyar esztétikai irodalom története. Budapest-Debrecen, Csáthy Ferenc kiadása, 1928. 8-r. 446. VII. l.

A magyar esztétika megírására eddig több kísérlet történt. Radnay, Versényi és később Jánosi ki is dolgozták ezt, de munkáik vázlatosak vagy befejezetlenek maradtak. Így hosszú évtizedeknek kellett eltelti, míg végre megjelent az első teljes magyar esztétikai történet. A szerző Jánosi kiadatlan írásainak felhasználásával, amelyhez több évi saját kutatás járult, valóban olyan munkát végzett, amelyre méltán büszke lehet a magyar tudomány.

A magyar esztétika történetét Szerdahelyivel kezdi, aki a 18-ik sz. második felének volt eredeti és értékes magyar esztétikusa. Az úttörők korszaka után a romanticizmus, a real-idealizmus és az új század c. fejezetekben tárgyalja a magyar esztétika történetét. Végig halad összes íróinkon, kik esztétikával foglalkoztak. Így tárgyalja Kölcseyt, Schediust, Bajzát, Vörösmartyt, Eötvöst, Aranyt, Gyulait, Madáchot és a legújabb korban Beöthy Zsoltól Pauler Akosig és Ravasz Lászlóig minden jelentősebb esztétikusunkat. Célja a teljesség volt és a világos felosztás, amit sikeresen el is ért.

De nemcsak az egyes esztétikusokkal foglalkozik, hanem a különböző irányok történetével és hatásával is, A legrégebbi irányoktól a legmodernebbekig valamennyi törekvő feldolgozását és hatását megtaláljuk e kimerítő könyvben, amelynek különös érdeme, hogy soha nem veszíti el egységét s nem válik szétesővé. Mint szellemtörténeti műnek az a jelentősége, hogy szellemi életünk egy kevésbé ismert és méltányolt ágára, a magyar esztétika multjára, vetett világosságot.

J. E.

Nagy József: Két filozófus. Budapest, Franklin T. é. n. 174 l. Kultúra és Tudomány 57. sz.

Nagy József, a pécsi egyetem filozófiai professzora, ebben a munkájában az emberi gondolkodás két leghatalmasabb szellemének állít emléket. Olyan népszerűsítésre törekszik, mely nemcsak a nagyközönséget, de a szakembert is méltán kielégítheti. Két portréban az antik és a modern világ két emberében összesűrűsödött képét nyújtja. Platon és Kant jellemzése a szerzőnek most készülő újabb és a réginél is nagyobb filozófia történetének két kiszakított fejezete.

J. E.

Dr. Tavaszy Sándor: Mi a filozófia? Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. 8-r. 68 l.

A filozófia iránt érdeklődő kolozsvári magyar főiskolai hallgatóknak ajánlt mű megírására a szerzőnek a Kulcsár” András filozófálgató műve körül támadt érdeklődés adott indítékot. Célja volt: az érdeklődés számára felmutatni, hogy micsoda feltételei vannak a filozófiának, micsoda feltételek mellett lehet és nem lehet filozofálni. Előbb általános tudománytant ad, megvilágítva a tudomány helyét, erkölcsi és céhbéli kötelezettségét és külön a filozófiai tudomány viszonyát a tudományok rendszeréhez. (Eszméltető szempontok.) Majd külön adja a filozófia ismeretelméleti, bölcséleti analizését (A filozófia tudományos fogalma), s aztán ismerteti a filozófia problémáját vagyis azt, hogy miképpen lehetséges a valóságnak megfelelő igazság és az igazságnak megfelelő valóság. A filozófia problémájából ágaznak szét az egyes problémák (a logikai, etikai, esztétikai és vallásfilozófiai probléma). E kérdések elméleti kifejtése után a Kulcsár-féle mű tételeit is bevonva a tárgyalásba kimutatja, hogy koncepció, a filozófiai alapfogalmak és tanok biztos ismerete és megértése nélkül nem szabad filozofálni. Az ilyen filozófálgatás csak zavaros, tudományos értéke semmi.

A mű felvilágosító célzatu, instruktív jellegű ugyan, de biztos kézzel vezet és igazít el a filozófia problémája és problémái között. Jó prolegomena minden filozófia iránt érdeklődő számára. Az *Eszméltető szempontok* című fejezet pedig általában a tudományok és a tudományos kutatások értékelésére nézve foglal össze olyan szempontokat, amelyek közművelődési színvonalunk megőrzésében percgigé sem hagyhatók figyelmen kívül. Ennélfogva a mű jó szolgálatot tesz nemcsak a főiskolai hallgatóknak, hanem nemzettársadalmi művelődésünknek is.

– f –y.

Dr. Varga Béla: A mai közszellem pszichológiája. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. K. 8-r. 43 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavaszy Sándor és Rass Károly. 9. sz.)

Mult télen az Erdélyi Múzeum Egyet bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztálya egy előadássorozatot rendezett azzal a céllal, hogy a közszellem hatásának különböző területeit és kapcsolatait megvilágítsa. Ezeket az előadásokat, amelyek a Minerva Könyvtár 9–15. számaiban nyomtatásban is megjelentek, Varga Béla vezette be fenti tanulmányával.

Benne a közszellem fogalmának tartalmát, terjedelmét és megnyilatkozási formáit magyarázza meg. A társadalmat lelki organizmusnak fogva fel, a közszellem – úgymond – az egyesekben élő, de a közösség felé irányuló akarásioknak és érzéseknek összege, amely a társadalom minden egyes tagjában bizonyos öntudatos lelki habitust létesít. Tehát a közszellem kollektív pszichikai tünemény, nem pedig az individuális lelki tulajdonságokat háttérbe szorító tömeglélektani jelenség. Alapvető különbség a kettő között a lelki életnek a közszellemben megnyilvánuló legjellegzetesebb funkciója: az értékelés, vagyis a közszellem bizonyos társadalmak vagy társadalmi csoportok értékelésének az

eredője. Mindig jellemző a közszellemre, hogy értékelésében impulzív vagy intellektuális elemek lépnek-e előtérbe. Ha túlnyomó az érzelmi elem, megbízhatatlan és ingadozó a közszellem, viszont minél erőteljesebb benne az intellektus, annál sztabilabb a társadalom közszelleme. Az emocionális és intellektuális elemek mellett azonban morális alkotórésznek is kell lennie a közszellem tartalmában. A közszellem átlagos norma s így magában véve is van morális kötelező ereje. Ebből következik, hogy az egyesre az egyik lemondást, asszimilációt követel, mert a közszellem csak az egyéni értékelések átlagának kifejezője s így nem mindig tükrözi vissza az egyesek esetleg magasabb értékelését. A közszellem tartalmát valamely gondolatkör határozza meg, amely lehet tisztán vallásos vagy erkölcsi igazságot szolgáltató, vitális érdekek körül forgó vagy gazdasági természetű. Eredetére nézve meg lehet különböztetni természetes és mesterséges úton keletkezett közszellemet.

A közszellem lehet nagyon szűk körre szorító és lehet óriási kiterjedésű. Lehet közszelleme egy asztaltársaságnak is, természetesen e névre csak akkor tarthat számat, ha célja értéket képvisel. Így beszélünk erdélyi közszellemről, amelyet közös multunk és közös tradícióink szabnak meg. A háború után felvetődött páneurópai gondolat is az európai népeket közös táborba egyesítő közszellemet akar teremteni. Ennél még általánosabb volna a kereszténység közszelleme, vagyis a keresztény hit és erkölcs életévé varázsolása, ami azonban még mind ez ideig megvalósítatlan.

A közszellem megnyilatkozási formáját közönségesen közvéleménynek szokás nevezni. A közszellem és a közvélemény nem egy és ugyanaz, a kettő egymással rendkívül bonyolultan függ össze. Normális esetekben a közvélemény is kifejezője a közszellemnek, de viszont lehet egyenesen a meghamisítása is annak.

Érdekes az a további kérdés, hogy mi jellemzi a mai közszellemet. Egyik kibélyegző vonása a változás utáni vágy, amely a világháború nagy lelki megábrándításának következményeképp előállt elégedetlenségből fakad. Ennek az apokaliptikus közhangulatnak velejárója a különböző formákban nyilatkozó miszticizmus, ami maga után vonja azt a másik vonást, hogy telve van illúziókkal. Tartalmi oldalát tekintve, a mai közszellem első sorban politikainak mondható, ami összefügg azzal a hittel, hogy a háború által tönkretett Európára csak a politika hozhat üdvösséget. Az erdélyi magyarság mai közszelmében is szintén nagy teret foglal el a politika, bár emellett megvan a maga sajátos szellemi, kulturális tartalma is. Észrevehető továbbá bizonyos törekvés egy egyetemes keresztény közszellem s egy új magasabb moralitás kialakítására is. Ennek a törekvésnek különösen kell bennünket érdekelnie, mert mi még távol vagyunk az egységes magyar társadalmi közszellemtől, vagyis társadalmi rétegeink erkölcsi, szellemi és anyagi egybeforrásától. Épügy át kell hatnia bennünket a nevelői közszellemnek is, mely a népek lelkületének megváltoztatására az egyedüli ható eszköz.

Figyelembresztésül csak főgondolatait közöltük e rendkívül tartalmas tanulmánynak, amely azon ritka előnnyel is rendelkezik, hogy mondanivalói élvezetes szép formába tömörülnek.

Gy.

2. IRODALOMTÖRTÉNET. NYELVÉSZET.

Ady Endre: Ha hív az acélhegyű ördög. Összeállította és kortörténeti ismeretekkel bevezette *Fehér Dezső*. Nagyvárad 1927. 8-r. 255 l.

Fehér Dezső, Ady egykori szerkesztője, gyűjtötte össze Ady Endre nagyváradi újságcikkeinek egy részét. Kétségtelenül értékes könyv, mert a költőt magát adja abban a korszakában, amikor még zseniálításának előre vetülő árnyékát sem lehetett látni. Ady költészetét közelebbről ez nem világítja meg, de annál inkább tisztázza világnézetét és gondolkodásmódjának kialakulását. Ezek a cikkek a napi aktualitásokról szólnak, de mögöttük már érzik a későbbi Ady, amint merészen szembeszáll kora magyar társadalmával. A kiadó az egyes cikkeket magyarázó jegyzetekkel s a kötetet bevezetéssel látta el.

J. E.

Angyal Dávid: Kölcsey Ferenc. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 36 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 16. sz.)

Ez a kitűnő Kölcsey életrajz és jellemzés formájában és terjedelmében

harmadszori rövidítés és átdolgozás eredménye. Első terjedelmes kiadását a Budapesti Szemle 113. kötete hozta, a második rövidített átdolgozását pedig a Magyar Remekírók 14. kötete.

Angyal Dávid művészi előadása mesterien állítja elének Kölcséyt az embert, a költőt, a szónokot, a műbírálot és a politikust. Ebben az utóbbi művoltában új szempontokat is emel ki Kölcséy politikai pályájának és tehetségének az eddiginél helyesebb és igazságosabb megítéléséhez.

Bitay Árpád.

Angyal Dávid: Gróf Széchenyi István. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 21 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 28. sz.)

Széchenyi István életének, tetteinek és egyéniségének ez a tömör jellemzése először francia nyelven jelent meg a *Revue des études finno-ougriennes* 1925-ik évfolyamában. A külföld tájékoztatására írt alapos tanulmány magyarul is hasznos olvasmány főképpen azok számára, akik rövidre vont képben akarják látni Széchenyinek az idők múlásával jelentőségben egyre emelkedő nemes alakját.

Gy.

Badics Ferenc: Megoldott problémák Gyöngyösi István életrajzában. Budapest, Pallas, 1928. 23 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 27. sz.)

Szerző, a Gyöngyösi irodalom kiváló szakismerője, levéltári kutatások alapján véglegesen tisztázza a költő hevesmegyei működését, főképpen helyreigazítja Gyöngyösy Lászlónak felületes, hibás, az olvasót tudatosan megtévesztő s már az irodalomtörténeti kézikönyvekbe is átment adatait.

Gy.

Bajza József: Horvát eposz Kálmán királyról. Budapesti Szemle 1928. 611. sz. 11–50 l.

A szerző ez akadémiai székfoglalója a raguzai költői iskolához tartozó s az irodalom több ágában gazdag munkásságu Kanavelic-Canavelli Péter (1637–1729) *Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman* (Szent István trauai püspök és Kálmán király) című 24 énekes eposzát ismerteti, amelynek forrása Bonfini és br. Ráttkay György horvát történetíró műve volt. A horvát irodalomtörténettől Sokra értékelt eposz azzal a céllal készült, hogy Dalmácia sorsát újra összefűzze a török rabságból felszabaduló, megújuló magyar birodalom sorsával. Indítéka volt az is, hogy szerette és megbecsülte a magyar nemzetet. Erdekes emléke a horvát magyar érintkezéseknek.

Gy.

Benedek Marcell: A francia irodalom. Budapest, Athenaeum, 1928. 8-r. 363 l.

Ez a könyv a francia irodalom egész történetét felöleli. Célja nem tudományos. „Célom – mint a szerző írja – mint minden eddigi irodalomtörténeti és esztétikai írásomnak: hogy olvasni tanítson.” Nem rendszerezésre törekszik és megállapításaiban sem ad sok újat. Célját ügyes és szellemes jellemzéseivel el is éri. Legértékesebb rész a naturalizmust és a mai irodalmat tárgyaló fejezete.

J.

E.

Benyovszky Károly: A pozsonyi magyar színészet története 1867-ig. A Magyar Tud. Akadémia által jutalmazott munka. Bratislava-Pozsony, Steiner Zsigmond könyvkeres. kiadása, 1928. 8-r. 287 l.

A monografiákban megelevenedő magyar színészet történetének egy érdekes és jelentős fejezetét írta meg a szerző a pozsonyi városi levéltárban végzett kutatásai alapján. Az ősi koronázó városba az országgyűlések csalták először a magyar színészetet. Minden bizalmuk a követekben volt, mert a város német lakosságába reményüket nem vethették. Váltogatva az ország legjobb társulatai keresték fel Pozsonyt, azonban sem zavartalanul működni, sem állandósulni egyik sem tudott, bár mindig a legjobb műsort nyújtották s mindent elkövettek, hogy helyüket becsülettel állhassák meg. Színházuk azonban nem volt, időnként csak néhány heti vendégszereplésre kaphatták bérbe a városi német színházat. Ervényesülésüknek ez már eleve útját zárta. Mindezek ellenére csüggedés nélkül folytatták a nemes harcot, aminek megvolt az az eredménye, hogy a virágjában álló idegen színészettel szemben fentartották Po-

zsonyban is a magyar kultúra tradícióját. A szerző kimerítő rajza éppen ezt a küzdelmes ismeretlen korszakot állítja elénk, amikor a nemzeti kultúra harcainak csak tövisszorosú jutott osztályrészül. Kimerítő értékes könyvét igen használható repertorium zárja be, amely közli a magyar színtársulatok által Pozsonyban 1820-tól 1867-ig előadott darabok jegyzékét.

Gy.

Dr. Biró Vencel: Dr. Karácsonyi János. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. é. n. 8-r. 30 l. Különlenyomat az Erdélyi Helikon 1928. évfolyama 6. és 7. számából.

Megfogyatkozott sorainkban, sokszor csüggetettségre lankadó munkakedvünkben megnyugvás és biztatás volt számunkra mindig az a tudat, hogy köztünk él Karácsonyi János c. nagyváradi püspök, napjaink egyik legkiválóbb magyar történettudósa. Annál lesújtóbban érezzük most azt a veszteséget, amely váratlan halálával ért bennünket. A december 15-én betöltött 70-ik életévének fordulója kedves alkalom volt, hogy szeretetünket és megbecsülésünket vele szemben özeztessük. Az erdélyi magyarság nevében ezt dr. Biró Vencel tette meg, feladatához méltó szakavatottsággal, lévén maga is Erdély történetének kiváló művelője. Szeretettel írt füzetében plasztikusan domborul elénk Karácsonyi János küzdelmekben sikeres, munkával megszentelt szép pályája és tudományos eredményekben ritka gazdagságú élete. 51 önállóan megjelent könyv és 183 értekezés méri meg ezt a minden elismerésünkre és megbecsülésünkre érdemes, közel félszázados terjedelmű kitartó tudományos munkásságot. Ennélkül mennyivel homályosabb lenne a látásunk és mennyivel szegényrab a történeti szemléletünk! Mindennek beható méltatását olvassuk Biró Vencel füzetében, amelynek különös értéket ad a hozzácsatolt pontos és hiánytalan bibliográfia.

Gy.

Bitay Árpád: Műfordítások román költőkből. Kiadja az Erdélyi Irodalmi Társaság. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T., 1928. 8-r. 136 l.

1926 elején Lapedatu Sándor vallás- és művészeti miniszter 30 ezer lejt utalt ki az E. I. Társaságnak. Ez az adomány magában véve is hivatalos elismerése volt a Társaság irodalomművelő hivatásának. Az összeg rendeltetését semmi kívánság meg nem kötötte ugyan, de a Társaság a figyelem viszonzásul egy román költői antológia kiadására fordította azt. A szerkesztés munkáját végző Bitay Árpád arra törekedett, hogy a román költészet múltjának és jelenének valamennyi kiemelkedő képviselőjét bemutassa a magyar olvasóknak. A rendelkezésre álló keretek közt ez valóban sikerült is.: 24 költő 76 versét kapjuk benne különböző értékű fordításban. A kötet elé Kristóf György írt tájékoztató bevezetést. Ebből megtudjuk, hogy a múlt század 50-es évei óta ez már a 7-ik ilyen román antológia magyar nyelven. A csinos kiállítású könyvecskében zsufoltan torlódnak a versek, ami betűinek prózai stílusát nagyon is szembeszökővé teszi.

Gy.

Dr. Borbély István: Ferencz József unitárius püspök emlékezete. Irta és a Magyar Unitárius Egyháznak 1928. május 19-én Tordán tartott zsinati emlékünnepe felolvasta. – Cluj-Kolozsvár, Corvin kny. 1928. 8-r. 15 l.

Formás, emelkedett szép emlékbeszéd az unitárius egyház elhunyt nagy püspökéről, kinek érdemeit a szerző ebben a három tételben csoportosítja: az ő püspökségének idején alakult át addig jóformán csak egyházközségeiben és a hívek áldozatkészségéből élő decentralizált unitárius egyház erős központi egyházzá; az ő püspöksége alatt lett az unitarizmus a magyar keresztény liberalizmusnak megtestesülése; az ő püspökségének idején jött létre az unitárius világszövetség. A történetíró még sok egyebet is elmondhat. A szerző csak „gyertyát akart gyújtani a szent ravatal körül, melyben egy félszázad unitárius egyháztörténete nyugszik kiterítve...”

Gy.

Brunetiere válogatott kritikái. Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 159 l. Kultura és Tudomány 58. sz.

Gulyás Pál, a könyv fordítója, Brunetiere hatalmas kritikái munkásságából a következő 5 rövid fejezetet válogatta ki: impresszionista kritika, szubjektív irodalom, közhely elmélet, művészet és az erkölcs, a genie szerepe

a művészetben. A 19-ik század legnagyobb francia kritikusát híven tükrözi ez a kis kötet, amelyiknek legnagyobb hiányossága, hogy a közönség előtt kevésbé ismert nagy francia kritikusról a tájékoztató bevezetés elmaradt.

J.E.

Császár Elemér: A magyar irodalomtörténet százéves fejlődése. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 30 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 29. sz.)

A magyar irodalomtörténet az 1928-ik évvel elérkezett születésének százados évfordulójához. Bár előzményei még egy századdal előbbre nyúlnak, tudománnyá csak 1828-ban lett Toldy Ferenc német nyelvű művének, a *Handbuch der ungarischen Poesie*-nek a megjelenésével. Ez alkalmat ad a szerzőnek arra, hogy legnemzetibb tudományágunknak fejlődéstörténetét az első nyomoktól napjainkig megvonnja, az egyes mozzanatokot s azoknak munkáisait élesen jellemezze s végül, hogy a magyar irodalomtörténet jövő feladatait 4 pontban kitűzze. Az irodalom elméletén és filozófiáján kívül ezek a következők: 1. A magyar irodalomtörténet fejlődéstörténete (eszmék és törekvések, áramlatok és irányok), melynek eredménye lesz a magyar szellemnek a fejlődés során kialakuló Röntgen-képe az irodalom sugarain felfogva. 2. A magyar irodalomnak, mint continuumnak beállítása a szellem egyetemes világába, vagyis felelet arra a kérdésre, hogy mit vett a magyar irodalom a külföld irodalmaiból és mit adott nekik. 3. A magyar irodalmi élet kialakulásának vizsgálata: az író és olvasó egymásratalálása, az irodalmi öntudat kialakulása s az irodalom tükröződése a kortársak felfogásában. 4. Az irodalmiság specifikus eredményeinek, az irodalmi nyelvnek, mű-, és stíl- és izlés-fonnáknak kialakulása és története. E nagy körülményekkel megfogalmazott feladatokból látható, hogy egy évszázados munka után is még a tennivalók rengetege várja a megoldást.

Gy.

Dr. Császár Károly: A jelenkori nyelvújítás. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. 8-r. 32 l. (Minerva Könyvtár. Szerk. Dr. Tavaszy Sándor és Rass Károly. 13. sz.)

Vége egy könyvecske, céljának megfelelően népszerűen és élvezetesen megírva, egyik legföltettebb kincsünkről, a nyelvről. Tegnap még csak elszórtan, itt-ott ütötte meg fülünket egy-egy helytelenség, holmi goromba nyelvhasználat. Ma egyre sűrűbben és kellemetlenebbül érint a nyelvünk szellemét sértő visszaélések szaporodása, s félünk a holnaptól, amelybe egy meggyengült nyelvérzékű nemzedék nő bele. Különösen a társadalom alsóbb rétegeinél tapasztaljuk megdöbbenne a nyelvkeveredésnek a teljes öntudatlanságra visszavezethető jelenségeit, de még művelt embereknel is előfordul olyan ferde nyelvhasználat, ami már a vétkes könnyelműség határait érinti. A sajtó sem kivétel ez alól, pedig nagy az ő hivatása nyelvünk szépségének, helyességének és tisztaságának őrzésében és ápolásában. Figyelemébresztő öntudatosága azonban eddig nem volt számottevő tényező. Császár Károly könyvecskéje az első úttörő jelenség ezen a téren. Ilyen intelmekkel ma naponként kellene éberkedni nyelvünk mellett.

Gy.

Farkas Gyula: Az elszakított Felvidék magyarságának szellemi élete. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 45 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 23. sz.)

Történelmi és társadalmi szempontból a mi Erdélyünknel sokkal kiforomatlanabb, jóval súlyosabb helyzetben levő s gyökeres erjedési folyamatot élő felvidéki magyarság utolsó tíz évének lelki arculatát rajzolja meg erős és éles vonásokkal először a szerző, majd sorra veszi a szellemi élet feladatait megvalósító eszközeit (sajtó, kulturális egyesületek, irodalom). Legbehatóbban az irodalommal foglalkozik. Ha nem is lehet a Felvidéken olyan értelemben irodalomról és irodalmi életről beszélni, mint Erdélyben, örvendetes jelenség, hogy a szellemi életnek ez a tényezője kezd már lassanként a kezdet káoszából kibontakozni. Kezdi lerázni a dilettantizmust s termelni az iránt adó tehetségeket. Ez utóbbiaknak objektív mérlegelése s a kialakuló új nemzedék nemzeti és világerzésének rajza fejezi be az értékes és érdekes összefoglalást. Értékes, mert első rendszeres áttekintése a Felvidék magyar szellemi életének, még pedig annak részéről, aki kiadványaival legtöbbet tett

ennek irodalmi életnek megszervezésére. Ránk nézve azért különösen érdekes, mert módot ad az összehasonlításra s egy hasonlóképen kisebbségi helyzetben küzdő magyar csoport szellemi vívódásainak áttekintésére. Sajnálatos azonban, hogy a feltételeiben is rokon két szellemi élet intenzív egybekapcsolásáig a helyi gondoktól lekötött szervek még nem érkeztek el.

Gy.

Fischer Vilmos: A Kisfaludy-Társaság története a szabadságharcig. Budapest, 1928. 8-r. 71 l. Dunántul egyetemi nyomdaja Pécsen.

E hasznos dolgozat tájékoztat az Academie des jeux floreaux s a Marczibányi Intézet hatása alatt létrejött Kisfaludy-Társaság 1836-iki megalakulásának történetéről, első szervezetéről s a szabadságharcot megelőző időben kifejtett maradandó értékű munkásságáról. Ez egyrészt jelentős sikerű pályatételek kiírásában nyilvánult meg, másrészt a népiesség történetében számottevő nyomot hagyó munkásságában. Emellett jó fordításokról is gondoskodott, s folyóiratával, a Magyar Szépirodalmi Szemlé-vel, a nemesebb ízlés terjesztését és helyes kritikai szempontok kitűzését szolgálta. A Társaság történetére vonatkozó e szétszórt adatok használható összeállítása jó alapvetés a tárgy további kiépitéséhez.

Gy.

Földessy Gyula: Újabb Ady-tanulmányok. Berlin, Voggenreiter, 1927. 8-r. 190 l.

A szerző régebben megjelent 4 tanulmányát kiegészítette e kötetben egy újjal (Az Ady-kérdés 1927-ben). Nagy alaposággal vizsgálja Ady verseit, de részletezésével sokszor túlzásba is megy. Az Ady miszticizmusa című fejezetben a költő verseinek meglepő új és eredeti kommentálásával találkozunk. Szép tanulmány az is, amelyik Adynak Vajda Jánossal való lelki rokonságát taglalja. Az 1927-es Ady-irodalomban főképen Makkai Sándor könyvével foglalkozik. Elismerő kritika, de Makkai könyvének több tételét több-kevesebb eredménnyel igyekszik megcáfolni.

J. E.

Galamb Sándor: A „Zord Idő” mint operalibretto. (Budapesti Szemle 1928. 612 sz. 285–290 l.)

Érdekes lappangó adatot kutatott ki a szerző: Kemény Zsigmond regényéből operaszöveg is készült, amelyet olasz nyelven Londonban a Her Majesty's Theatre operatársulata mutatott be 1881. júl. 9-én. Címe: *Il Rinnegato* volt. Hőse Barnabás diák s tárgya a Dóra iránti szerelme és Elemérral való ellentéte. A szöveget Deák Farkas írta, a zenét hozzá br. Orczy Bódog szerezte. A budapesti Filharmóniai Társaság a mű nyitányát kétszer is eljátszotta, a második előadáson (1876. ápr. 5.) azt maga Liszt dirigálta. Londoni előadásának az a magyarázata, hogy br. Orczy Bódog a 70-es években Londonban telepedett le s operája így került ott bemutatóra, amelyről a Times is dicsérőleg emlékezett meg. Galamb Sándor közlése érdekes adata a magyar és a külföldi szellemi kapcsolatoknak.

Gy.

Gálos Rezső: A Dunántul a két Kisfaludy költészetében. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 74 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 18 sz.)

E tanulmány érdekesen és tanulságosan vizsgálja a két Kisfaludy költészetének szülőföldi elemeit. Mindketten a Dunántul hagyományainak hiv és reprezentáns képviselői, mégis kettőjük közül Kisfaludy Sándor gyökerezik közvetlenebbül es mélyebben a hazai talajban. Költészetének és pályájának valamennyi etappeját jellemzően a Dunántul emlékei és élete hatják át. Míg azonban ez a *Kesergő Szerelmem-ben* csak elmosódva jelenik meg, nagy konturokban és egy-két meleg jelenetben, addig a költő második korszakának minden tekintetben reprezentáns két alkotása, a *Boldog Szerelmem* és a *Regék*, a környezetnek hű tükörképei. Az előbbi a nyugodalmas dunántúli gazdaélet megnyilatkozása, az utóbbi egészen e táj szülőtte, amelybe a dunántúli környezet öntudatosan és a legjellemzőbb színeivel szövődik be. Sándorral szemben Károlyban már kevésbé láthatjuk a Dunántul költőjét, de az ő költészetét is, főképpen vígjátékait kedvesen frissítik és színezik a Dunántul genre-képei. Kettőjük között az a különbség, hogy Sándornál mindig a Dunántul a téma, de mindig a maga egyéniségén át: Károlynál gyakran

téma a szülőföld társadalma, de önmagától elvonatkoztatva s kívülről objektíve nézve.

Gy.

György, Ludwig: *Die Überetzungen deutscher Romane und Erzählungen in der ungarischen Literatur. 1772–1836.* (Ungarische Jahrbücher VIII. k. 1928. 52–86 l.)

A magyar regényírás fejlődését Jósika Abafijától (1836) számítják. Az azt megelőző és előkészítő jó félszáz esztendő mindmáig fölkatatlan mező. Ennek az időkörnek a termése csekély kivétellel jelentéktelen munkák fordítása és átdolgozása, de ismerete nélkülözhetetlen az akkori olvasóközönség lelkivilágának, ízlésének, az őt körülvevő szellemi légkörnek megértéséhez. A francia eredetű regényfordításokat 1772-től a német regény váltja fel, mely népszerűségének tetőpontját a század fordulóján éri el s csak a 30-as években kezd hátrébe szorulni. Igen népszerű olvasmányok voltak a német lovagromantika („Ritterrenaissance”) regényei és kísérleti történeti háborzongató meséjükkel. Nem kisebb olvasóközönsége volt azonban a családi és erkölcsregényeknek sem. Különösen Lafontaine családi regényei voltak népszerűek. Ezekkel szemben a történeti regény csak elszigetelten, alig észrevehetően jelentkezik. Tanulságos bevezetés után a szerző pontos bibliográfiáját adja az 1772–1836. közötti évek németből eredő vagy német közvetítésű regény-fordításainak. Összeállításának irodalomtörténeti értékére jellemző az a körülmény, hogy 150-nél több olyan német eredetű regényt és novellát sorol föl, melyekről eddig sem a magyar irodalom, sem a német bibliográfusok nem szereztek tudomást.

Tanulmánya nemcsak egy letűnt kor szellemtörténetére vet világot, hanem a magyar-német szellemi kapcsolatok történetére nézve is tanulságos.

–nt.

Horváth Cirill: *Szent László-legendáink eredetéről.* Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 57 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 31. sz.)

Irodalomtörténetünkben eddig az a vélemény járta, hogy a magyar László-mondakör tudatos átvétel; nem a tömeglélek spontán terméke, hanem hivatásos írók öntudatos egyéni műve vagyis azt szántsándékkal kötötték össze a szent király emlékével. Ezzel szemben a szerző fenti tanulmányában, mely r. tagsági székfoglalója volt a M. T. Akadémiában, kimutatja, hogy a Szent László hagyomány legendás elemei idegenből kerültek és utólag tapadtak a szent király emlékéhez. Közvetlen forrásukat ugyan megjelölni nem lehet, de az bizonyos, hogy nem régebbi forrásokból írták ki azokat, hanem a nép tette rájuk a kezét s tőle kerültek a főljegyzőkhöz. Ez a rendkívül tanulságos megállapítás arra hívja fel figyelmünket, hogy a középkori mondák és legendák a maguk egészében nem tudós maradványok, melyeknek semmi köze a tömegekhez, hanem tartalmunknak kisebb-nagyobb része a középkori népszellemnek figyelemreméltó hagyatéka.

Gy.

Horváth Cyrill: *Ady Endre hite, erkölcse, magyarsága.* Budapest, 1928. 8-r. 79 l.

„Ady Endrét sokan a valódi vallásosság, egy új és jobb morál és az igazi magyar érzés költőjének, mások a hitetlenség, erkölcsi züllés és a nemzetáruslás apostolának tartják.” E két irány közt elvész az igazi Ady, akit Horváth Cyrill saját nyilatkozatain át próbál élénk állítani. Horváth munkája egyeztető mű. Elismeri Ady költői nagyságát s igyekszik tisztázni a vádak alól, amikkel hosszú időn át őt elhalmozták.

J. E.

Kárpáti Aurél: *A kételkedő kritikus.* Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 203 l. Kultúra és Tudomány 61. sz.

A szerző több kevesebb szellemeskedéssel arra az eredményre jut, hogy a „kritika a kételkedés művészete.” Egy másik tanulmányában azt a Hamletet keresi, amely minden idők minden emberében megvolt. A Hamlet problémát a kollektívizmus és az individualizmus harcába állítja s így igyekszik megoldást találni rá. Értékes tanulmánya még A rab Dolsztojevskij, A tragikus hős dualizmusa és Bánk-Bán.

Kékyl Jajos: Vajda János. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 32 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 24. sz.)

A Kisfaludy-Társaság 1927. okt. 5-én tartott ülésére centenárius megemlékezésül készült ez a rövidségében is gazdag színekkel pompázó költői arckép, amelyet a szerző aztán kiegészített a költő életének adataival, továbbá Vajda János műveinek és a róla szóló irodalomnak hasznos bibliografiájával.

Kundt Ernő: Az angol regény mesterei. Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 374 l. Kultúra és Tudomány 60. sz.

Annak az egyre jobban növekvő érdeklődésnek kielégítésére szolgál ez a könyv, amelyik újabban Magyarországon az angol irodalmat kíséri. Eleven és színes előadással Bulwer, Defoe, Goldsmith, Swift, Stevenson, Scott, Dickens, Thackeray és Kipling portréját vetíti elénk a szerző. Minden fejezet végén részletes bibliográfia jelzi az illető íróknak összes műveit és külön bibliográfia a magyarra fordított műveit. Tudósoknak és laikusoknak igen használható kézikönyv.

Liebhart, Otto: Die Ortsnamen des Seklergebietes in Siebenbürgen. Leipzig 1927. 97 l.

A háború után az etimologia, különösen az új politikai helyzetbe jutott területekre vonatkozólag, érthetően és örvendetesen újabb lendületet vett. Magyar részről kivált Melich János budapesti egyetemi tanár kutatásai keltek általános érdeklődést. A román tudósok közül Puscariu és Drăganu kolozsvári professzorok foglalkoznak az erdélyi helynevek eredetének kérdésével. S. Opreanu módszertelen, tájékozatlan és nyilvánvalóan tendenciózus műve (Contribuțiuni la toponimie din ținutul Săcuilor. Cluj 1926.) ide nem számítható. E munka fölött mind a hazai, mind a külföldi nyelvtudomány egyértelemmel napirendre tért. Érdekes, hogy az erdélyi szász nyelvészek is (Kisch, Huss R., Scheiner) állandóan foglalkoznak az erdélyi helynevek magyarázatával. Ebbe a csoportba tartozik Liebhart Ottó, kinek fenti műve doktori értekezés volt a lipcei egyetemen s először Weigand Balkan-Archiv-jában jelent meg.

Liebhart a Székelyföld 460 községnevének eredetét kutatta. Ebből szerinte 340 (74%) kétségtelenül magyar eredetű, 90 (19,5%) szláv, 14 magyar szláv hatással vagy fordítva, 14 bizonytalan. Német, helyesebben germán eredetűre egyre sem akadt, mert Liebhart nem fogadja el Karácsonyi Jánosnak azt a véleményét, hogy Rigmány, Váczmény és Ostormány germán (gepida) eredetűek volnának.

Elismeréssel kell adoznunk a fiatal szász tudósnak pontos, módszeres eljárásúart és megbízható tárgyi ismereteiért egyaránt. Kívánatos volna az eddigi kutatások eredményeinek felhasználásával egy kötetbe foglalva kiadni az erdélyi és bánsági községnevek etimológiai szótárát, ami első sorban a magyar tudományosság feladata lenne.

A.

Ludwig, Emil: Goethe. Budapest, Dick Manó, é. n. 8-r. 587 l.

A Goetheről szóló hatalmas irodalomba ez a könyv nem hoz sok újat. Mégis hasznos és értékes olvasmány, mert lelkiismeretes adatgyűjtésen és a Goetheről szóló források alapos áttanulmányozásán épült fel. Nagyszerűen állítja be Goethe kora társadalmába és az essay-író elevenségével jellemzi egyéniségét, műveit és költészetének jelentőségét. A sok felsorakoztatott adat azonban nem egyszer hátrányára van a könyv egységének. Ez egyik legjobban sikerült Goethe életrajz magyarra fordítását nyereségnek kell tekintenünk.

J. E.

Nagy Sándor: Ady Endre költészete. Budapest, 1927. 8-r. 129 l.

Ez a könyv szintén az egyeztető irányhoz csatlakozik. Mint írja, óvakodott az egyoldalúságtól. „Adyt kétségtelen genieje ellenére sem néztem bálványának, ki túl volna a jó és rossz határán; kit csak hódolat illet s nem bírálat; viszont nem tekintettem a magyar tragédia bűnbakjának sem, kire minden politikai és szellemi odiumot rá lehetne kenni. Nem az emberi példa képet kerestem benne, ami nem volt, hanem a költőt.” Minden jóakarát dacára fölöslegesnek érezzük ezt a könyvet. Századszor elmondja, amit már úgy is eleget hallottunk.

J. E.

Oláh Gábor: Csokonai. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 27 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 30. sz.)

Rokonszenves írói arckép Csokonairól, sok eredeti vonással és egyéni meglátással, amely röviden jellemzi a költő életét, érzésvilágát, képzeletét, nyelvét s meghatározza jelentőségét. Arra az eredményre jut, hogy Csokonai példaadója és útmutatója minden modern költőnek abban, hogyan kell a ma legfrissebb szavait költői szavakká csendíteni, a ma legújabb fogalmait költői fogalmakká avatni, a ma hétköznapi tárgyait költői témákká nemesíteni. Ő mindent be mert vonni költészetébe, amit az életben élt és látott ... Van benne valami szeretetreméltó: tekintete alatt minden feketeség színessé, minden komorság kedvessé, minden tompaság zengővé vált. A varázslók közé tartozik, akik forrást buggyantanak szaharai pusztaságon és bimbókat hívnak ki téli kopár fák ágaiból.

Gy.

Papp Ferenc: Kemény Zsigmond. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 46 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 21. sz.)

Papp Ferenc, akit az a vidék és felekezet adott a magyar irodalomtörténetírásnak, amely Kazinczy hívét és barátját, superintendens Kiss Jánost, ebben az élvezetes művében rövidre fogva dolgozza át mindazt a sok értékes anyagot, amit 2 kötetes nagyszabású Kemény-életrajzában felhalmozott. Mindazok, akik Kemény életéhez, egyéniségéhez, műveinek megítéléséhez a tudomány legutolsó szavait összegező rövidre fogott művészi bevezetőt akar- nak, haszonnal és épüléssel olvashatják ezt a szép tanulmányt, mielőtt a szerző nagy monográfiájának részleteiben el nem merülnek.

Bitay Árpád.

Papp Ferenc: Gyulai Pál és Pataki Emilia. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 22 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 26. sz.)

Megkapó rajza s Gyulai költészetében kimutatása annak az ábrándos szerelemnek, amely az ifjú Gyulai Pál diákszívében Pataki Dániel dézsi alispán szép leánya, Emilia (1827–1856) iránt 1843-ban lángra lobbant. Gyulai, aki Emilia egyik fivérével volt osztálytárs, mint az egyik kisebb Pataki fiú házi tanítója töltött több nyári, szüreti, karácsonyi, húsvéti és püsködsdi szünetet a dési Pataki-kurián. Emilia női gyöngédséggel látta, de nem viszonzta Gyulai érzelmeit. Tragikusan – nem viszonzott szerelem felett érzett bánatában – és ifjan halt meg ő is, mint Dész poéta-fia, Czákó Zsigmond.

Bitay Árpád.

Petelei István negyven levele Gyulai Farkashoz. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1928. 8-r. 17 l. (Különlenyomat az „Erdélyi Helikon” 1928. évi I. évf. 5. számából.)

Gyulai Farkas, aki eddig legtöbbet tett Petelei jelentőségének méltatására és az irodalmi köztudatba átvitelére meleg hangú szép életrajzával (Kolozsvár 1911), kisebb közleményeivel s két kötetes novellagyűjteményének sajtó alá rendezésével (Kolozsvár 1912). a fenti füzetben saját maga közli Peteleinek 1894 jul. 25 és 1908 dec. 21 között hozzá írt 40 levelét. Irodalomtörténeti szempontból is érdekes és értékes a Peteleire vonatkozó minden reliquia, s így hálásak lehetünk a közlőnek e levelek kiadásáért, amelyek írójának kedves egyéniségére, emberszerető meleg szívére napsugaras fényt derítenek. Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül a kiadás módszerét: szokatlanul a szöveg közé szúrt magyarázatokat és felvilágosító jegyzeteket. E különben igen értékes tájékoztatásoknak egy bevezetésben vagy a lap alján lett volna megillető helyük.

Gy.

Pintér Jenő: Magyar irodalomtörténet. Budapest, Franklin T. 1926. 8-r. I–II. 389, 330 l.

Régi hiányt pótol Pintér Jenő hatalmas irodalomtörténete, mely az első kísérlet a 20-ik század magyar irodalmának összefoglaló irodalomtörténeti feldolgozására. Az első kötet 1900-ig vezeti le irodalmunk fejlődését, ezzel szemben a II. kötet egymagában a legutóbbi két évtized irodalmának van szentelve. A ma irodalmának megítélésében igyekszik objektivitását megőrizni, ezért legtöbbször csak a tények számbavételére szorítkozik. Teljes és hű képét adja minden irány minden képviselőjének. A magyarországi irodal-

mon kívül helyet ad az erdélyi, felvidéki, délvidéki, sőt az amerikai magyar irodalomnak is. Természetesen mindezt csak vázlatosan teheti, mert hiszen még tisztán nem láthatni annak az irodalomnak a jelentőségét, amelyik jórészt a szemünk előtt születik, fejlődik és pusztul el. Inkább a vázlatosság és az egységes szempont a könyv hiánya. Értékes adatgyűjteménye nem szélesedik szintetikus, átfogó képpé s így a jelenkor irodalmába futólagos bepillantást enged. Azonban e könyv feltétlenül értékes munka, melyet sem a nagyközönség, sem a tudós nem nélkülözhet.

J. E.

Rásonyi-Nagy, Ladislaus: Valacho-Turcica. Berlin u. Leipzig, W. de Gruyter et Co. 1927. 8-r. 29 l. (Sonderabdruck aus den Forschungsarbeiten der Mitglieder des Ungarischen Instituts u. des Collegium Hungaricum in Berlin. Dem Andenken Robert Gragers gewidmet.)

Tárgyát elég határozottan meg nem jelölő fenti címen a szerző tanulmányos szemelvényeket ad a román személynevek történetének török fejezetéből. A szerző nézetét, hogy a román etnikum fejlődését kutató vizsgálatok eddig kevés figyelmet fordítottak a török elemekre, mi magunk is teljesen osztjuk és régóta valljuk. A bojári osztály kialakulásán és az okirályság toponymiaján kívül főleg a bánáti és fogarasföldi románság multjában, nyelvében, különleges jogi intézményeiben, onomasticájában és toponymiajában látunk és gyanítunk török (besenyő-kun s a Bánátban ezeken kívül még újabb oszmán-török) elemeket. A Fogaras név etymonját is ezen a téren sejtjük. A Melich János értelmezte Krassó <Kara su = Fekete Viz folyó- és vidék név valami megfelelőjét látjuk benne; első felét azonban még nem tudjuk értelmezni. Másodszor a Hátszeg-, Szamos- és Beszterce-Borgó-vidék románságára gondolunk az említett vonatkozásokban.

Szerzőnket, mint bevezető soraiban kiemeli, az is ösztökélte tanulmánya megírására, hogy az 1927-es romániai népszámlálásnál nem azt vették irányadóul, hogy ki milyen nemzethez tartozónak vallja és tartja magát, hanem a nevek hangzása, a külső forma alapján a faji eredet kérdését akarták eldönteni. Ez a nálunk jól ismert név-vegyelemzés, amelyről e sorok írója is írt egy tanulmányt a Magyar Kisebbség 1926. aug. kettős számában. Elismerve, hogy a név hangzásából nem lehet csálhatatlan bizonyossággal következtetni a névhordozó nemzeti, faji eredetére, a szerző jelen tanulmányával a török eredetű román személynevek kérdését világítja meg a régebbi román történelem okleveles emlékeiből vett adatokkal, amelyeket figyelmes utánjárással és szigorúan tudományos módszerrel gyűjtött egybe és dolgozott fel. Az újabb korból, a XVIII–XIX. századból már csak néha-néha hoz egy-egy adatot; a XX. századba mindössze kétszer-háromszor lép át, adatainak idáig lezuhódó szárait jelezve.

Szép tanulmányának értékét hangsúlyozva, a részletekben a következő észrevételeket tesszük. A 2. lapon említett Bandinus püspök nem volt olasz, hanem bosnyák (délsláv). Moldvát sem 1648-ban utazta be, hanem 1646 végén és 1647 első napjaiban (V. ö. V. A. Urechia: Codex Bandinus. București 1895. p. V–VI. Bitay Árpád: A moldvai magyarság. EISZ. 1926. 141 l. A. Veress: Scrisorile Misionarului Bandini din Moldova. București 1926. p. 1–2.). Azt, hogy Virchow a mai románság közt sok mongolos tipust és vonást talált, nemcsak úgy magyarázom, ahogy a szerző a 2. lapon, hanem a török (Ozoman-török) uralom és hűbériség korában a török-tatár sereg folytonos erőszakos nemi promiscuitásával is. Az „Orheiu” név etymonját ez előtt magam is az „örhely”-ben láttam (M. Kisebbség említett sz.), mint szerzőnk a 4., 1., 2. jegyzetében. Most azonban a Várhely-t tartom helyes etymonnak. V. ö. várás > oraș etc. Ör hely-ből inkább Urheiu-t vagy Jurheiu-t váránk a román hangtan szerint.

Szerzőnk névadataihoz pótlólag felsoroljuk még a következőket. A (3. l-on idézett Koldor név mint román családnév is gyakori: Coltor. A Ciocan családnév ma is gyakori a románok közt (15 l.). Így hívták pl. a budapesti egyetem egyik román nyelv- és irodalom tanárát is (1898–1908). A 19–20. l-on jelzett Karaca néven ma is él egy előkelő diplomata és nemzetgazdaságtant művelő család (Karadja) Bukarestben, amelynek ősei a XVIII. sz. végén s a XIX. elején havasalföldi vajdák voltak. Nevüket Carageá, Caragiá alakban írták. Coman nevű vezére volt a moldvai segélyhadnak, amelyet Jó Sándor 1422-ben a lengyelek segítségére küldött (ad pp. 22–23.). A

nem említett, de sűrűn előforduló, hosszabb-rövidebb *multra* visszatekintő mai román családnevek közül jelezhetjük az alábbiakat: Bacaloglu – a céhbe tömörült fűszeresek céhmesterének a fia; Băsan – fűszeres; Burada – itt: Caragiale – barna, feketés; így hívták az ismert román társadalmi vígjátékíró is. A Caragiale név különben ugyanazt jelenti, mint a magyarból származó Bărnuțiu < barna. Így hívták az erdélyi románok 1848-as politikai szónokát és vendúrát. Cardaș – testvér; Catargiu – öszvérhajcsár; Comșa – szomszéd: Condurat, Condurache – cipész; Trufanda – zsenge.

Dr. Bitay Árpád.

Siklóssy László: A magyar Simplicissimus szerzője. Budapesti Szemle 1928. 608. sz. 117–127 l.

Az 1683-ban hely, nyomda és az író megnevezése nélkül megjelent, rendkívül kapósnak bizonyult, a Szép Mihál című regényében Jókaitól is felhasznált Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus szerzője Siklóssy László megállapítása szerint id. Bitchholtz György székesmegyei ág. ev. lelkész és predikátor (1643–1724) volt. Műve Breslauban jelent meg. Kimutatja továbbá, hogy a regényben olvasható simplicianus történetek az író családi eseményeiből formálódtak.

Gy.

Speneder Andor: Csiky Gergely a regényíró. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 20 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér 32. sz.)

Csiky Gergely, mint a magyar társadalmi dráma megalapítója él az irodalmi köztudatban. Regényeit eddig az irodalomtörténet sem tartotta számon. Oka ennek az, hogy Csikyt a regényírórt homályba borítja Csiky, a drámaíró. Pedig mély költői lélek volt, akinek e nemű munkái is figyelemreméltóak. Belőlük is az tűnik ki, hogy erős drámaírói tehetség volt, aki a regényben új formát keresett, hogy a társadalmat orvosló tendenciáját az eddiegiéktől eltérő költői eszközökkel juttassa kifejezésre, öt regénye, amelyeknek első beható elemzését adja a fenti tanulmány, a kiegyezés és a millenium közé eső korszak regényeinek értékesebb csoportjába tartozik.

Gy.

Szerb Antal: A magyar újromantikus dráma. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 31 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 17. sz.)

Ezen a néven emlegeti irodalomtörténetünk drámánk fejlődésének 30 évre terjedő irányát a múlt század második felében (1866–1896). Ennek a szabadságharc után kibontakozó új magyar társadalom lelki alkattal szorosan összefüggő drámatípusnak úttörője Ejszaki Károly Cydoni almá-ja (1855), de tulajdonképeni megteremtője Rákosi Jenő Aesopus-a (1866). Ide tartozik még Dóczi Lajos Csók-ja (1871), Rákosi Szelem iskolája (1873), Csiky Gergely Jóslat-a és Ellenállhatatlan-a (1878), Bartók Lajos A legszebb c. darabja (1880) s másodvirágzásának bezárója, Dóczi Lajos Elinór-ja (1896). A szerző a drámának e válfaját sajátosságai alapján (tér, idő, sors. színpadi realitás, lélektan kikapcsolása) magyar mesedrámanak nevezi s fejlődése vázolója után keresi irodalmi gyökereit, hogy kellőképpen elhelyezhesse a magyar- és a világirodalom kontinuitásában. Arra az eredményre jut, hogy ez a másodlagos romantika nem egyéb, mint a gépkorszak első lecsapódása az irodalomban. E mozgalom, mely általános jelenség a 19-ik század közepén és második felében, nem vonult el nyomtalanul a magyar kultúra fölött sem, amely mindig nyitva állt a nagyobb nemzetek minden szebb áramlata számára.

Gy.

Szinnyei Ferenc: Kisfaludy Károly. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 43 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. Császár Elemér. 19. sz.)

Ennek a vállalatnak egyik célja, hogy szépen megírt és az apróbb részleteket is érintő írói arcképeket adjon azok kezébe, kiknek se módjuk, se idejük a terjedelmes monografiák és a részlettanulmányok feldolgozására. Gondol első sorban a tanuló ifjúságra és a vizsgájukra készülő egyetemi hallgatókra. De nem elég csupán ebből a szempontból értékelni és elismerni Szinnyei Ferenc rajzát, amely azonkívül is sok eredeti vonással hozza közelebb hozzánk irodalmunk e kiemelkedő egyéniségét. Már régóta érezzük,

hogy Bánóczi könyvének különösen a Kisfaludy műveire vonatkozó részletei elavultak. Megtaláljuk itt ennek a nélkülözött egységes képnek a pótlását is. Azonkívül függeléke igen hasznos bibliográfiát nyújt azoknak, akik Kisfaludyval és műveivel behatóbban akarnak foglalkozni.

Gy.

Tremf, L.: Die ungarischen Lehnwörter im Rumänischen I. (Ungarische Jahrbücher VIII. k. 1928. 25–51 l.)

E tanulmány a magyar kölcsönszavakat vizsgálja a románban. Bevezetésében az e téren végzett eddigi kutatásokra tekint vissza. Tremf megállapítása szerint „eddig még kísérlet sem történt arra nézve, hogy a román nyelv magyar kölcsönszavait a két nép történeti és művelődéstörténeti viszonya alapján vizsgáljuk meg és a kölcsönzés egyes rétegeit egymástól elhatárolják.” Kutatását azokra az indirekt forrásokra is kiterjeszti, melyek a korábbi kutatóknak nem állottak rendelkezésére vagy, melyeket figyelmen kívül hagytak (magyar és orosz levéltárakban őrzött emlékek). A magyarból kölcsönvett román szavak két rétegbe csoportosítandók. I. *Régibb réteg.* a) *Késő középkori kölcsönzések.* A szláv egyházi és hivatalos nyelv egyeduralmának korszaka. Indirekt nyelvemlékek. b) *Reformációkorbeli kölcsönzések.* A tulajdonképpeni román irodalom kezdetei a magyar vallásos mozgalmak hatása alatt. II. *Újabb réteg.* Legnagyobb részt időhöz és helyhez kötött tájnyelvi kölcsönzések. E két főréteg közül az első réteg két csoportja összefüggő egészet képez, amennyiben túlnyomólag olyan kölcsönszavakat tartalmaz, melyek az északi románban általános polgárjogot nyertek. Másik jellemző vonása az e rétegbe tartozó kölcsönszavaknak, hogy nem ritkán egész szócsalódokat fejlesztettek ki, továbbá az a körülmény, hogy alaki elemeikkel együtt vétettek át. A középkori és újkor eleji magyar kölcsönszavak kiirthatatlan gyökeret vertek a román nyelvtudatban. Az ozmán nyelvi befolyással szemben a magyar nyelvi hatás sokkal régibb multra tekint vissza, a szellemi életre is áttért és napjainkban is folyton tart. A magyar befolyás, mely legfontosabb mindazon hatások között, melyeket a román nyelv északról nyert, történelmi és földrajzi okokból az északi románra érte. Szerb-horvát, ill. bolgár közvetítéssel azonban a nyugati (isztriai) és déli románba is benyomult néhány magyar kultúrkifejezés. A magyar-román érintkezés kezdete összefügg a román őstörténet vitás problémáival. A folytonossági és bevándorlási elmélet más-más időpontot jelöl meg az érintkezés kezdetéül. A kettőt a kompromisszumos elmélet hívei igyekeznek egymással összeegyeztetni. A szerző e tekintetben ahhoz a nézethez csatlakozik, mely történelmileg is, a nyelvtörténeti kutatás kronológiai eredményeivel is egyaránt igazolható, s mely lényegében Sulzer, Roessler, Hunfalvy, Schwicker és Weigand nézetével is egybevág: hogy a magyar-román érintkezés legvégső határa a 12. századra tehető. Földrajzilag az érintkezés nem csupán Erdélyre szorítkozik. A 13. században a havasalföldi magyar telepések révén a magyar-román érintkezés már megkezdődhetett a Déli Kárpátok és az Al-Duna között is. Még inkább Moldovában, hol a magyar a régibb telepés. A moldvai városi életbe még a 17. században is jó sokáig nagy szerepet játszott a magyarság, de vidéken is tekintélyes számú volt.

–nt.

Trencsény Károly: Arany János és az eposzi közvagyon. Budapest, Pallas, 1928. 8-r. 50 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 25 sz.)

Arany János irodalmilag legműveltebb költőink közé tartozik. Hat idegen nyelven olvasta és tanulmányozta a világirodalom remekét, vonzalmának megfelelően első sorban az epikai és drámai fajokat. Ezeknek tanulmányozásából vonta le magának az eposzi közvagyon tanulságát vagyis az epikai mesterséghez szükséges fogásokat. Ezeket a szerkezeti, tartalmi és stílusbeli kölcsönhatásokat vizsgálja a szerző Arany műveiben. Elcsodálkozunk költői műhelyének dús, gazdag berendezettségén s művészetének ritka öntudatos józanságán. E tanulmány is megerősíti Voinovich Géza megállapítását: „Alig van párja a világirodalomban, kinél annyi költői tanulmány nyoma látszanék, s még kevésbé van, kinél mindez oly erős nemzeti szellemmel, s oly teljes eredetiséggel párosulna.”

Gy.

192 l. *Vass Béla: Le roman francais des origines a nos jours.* Páris 1927.

Magyar írónak francia könyvet írni francia témáról, valóban merész feladat. Még merészebb vállalkozás, ha tekintetbe vesszük, hogy ezt a témát a francia irodalomtörténet már sokszor és igen alaposan feldolgozta. Újat mondani ezen a területen még nehezebb dolog. Vass Béla nem is ezt akarta. Egy kézikönyvet óhajtott csupán összeállítani, amelyik tisztán és világosan letárgyalja mindazt, amit a francia regényről tudnunk kell. Vass könyve a 16-ik századtól kezdve minden nevezetesebb irányt és író-t feldolgozott. Felosztásában és megállapításaiban is legtöbbször régi nyomokon halad. Minden író-ról rövid fejtegetést és életrajzot ad s pár lapos szemelvényt műveiből. Tudományos értéke a könyvnek nincs, de hasznos tájékoztatónak elfogadható. *J. E.*

Waldapfel József: Balassi költeményeinek kronológiája. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 43 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 15. sz.)

Filológiai akribiával készült munka, amely minden rendelkezésre álló adatot, következtetést és valószínűséget bevon vizsgálódása körébe. A 22. lap jegyzetben érintett lehetőséget nem tartom valószínűnek. A kérdéses kölcsönzés, aligha ment túl a ritmus kölcsönzésen. (V. ö. Kristóf György és Bitay Árpád nézeteit a kolozsvári Dacoromania III. 1924. évi kötetében.)

Bitay Árpád.

Zsigmond Ferenc: Mikszáth Kálmán. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 36 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 20. sz.)

Megkapó és színes jellemzés. Szellemesen és meggyőzően mutatja ki a romantikus és realista világszemléleti módok kompromisszumát Mikszáth egyéniségében, költői felfogásában, világnézetében. Tanulmányos fejtegetéseiben teljesen meggyőző arról, amit a bevezető sorokban tételként felállít: „Mikszáth költészete: a realiztikus és romantikus hajlamú hatásmód egymással való örökös sűrűlódásainak és folytonos kiegyezéseinek legjellegzetesebb, legvárásosabb, legtanulmányosabb példája talán egész irodalomunkban.”

Az élvezetes tanulmányt rövid, de a lényegest felölelő bio-bibliografiai jegyzék rekeszti be.

Bitay Árpád.

Zsigmond Ferenc: Jósika Miklós. Budapest, Pallas, 1927. 8-r. 39 l. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. és kiadja Császár Elemér. 22. sz.)

Dézi Lajos Jósika-monografiájának alapján, de élvezetes egyéni feldolgozásban és meglátásokkal készült Jósika-életrajz és jellemzés, amelyhez tartalmas bibliografiai jegyzék is csatlakozik. A 31–32 l. azon megjegyzését, hogy V. Hugo Spanyolországban töltötte gyermekkorát, csak ilyen megszorítással fogadhatjuk el: részben Spanyolországban...

Bitay Árpád.

Zsigmond Ferenc: Az Ady-kérdés története idézetekben. Mezötúr 1928. 143 l.

Ez a könyv szintén abba az egyeztető irányba tartozik, amellyel az Ady-kérdés terén ma lépten-nyomon találkozunk Magyarországon. Sorra veszi az Ady-irodalom fő munkáit s a belőlük vett idézetekkel próbálja megoldani az Ady-kérdést. Megértéssel és jóakarattal igyekeznek világosságot deríteni az Ady-harc körül felvetődött problémákra. Könyvét a következő szavakkal fejezi be: „Ady Endre költői tehetségének nagyságát és újszerűségét ma már legszigorubb bírálói esm tagadják. Kár volna, ha a konzervatív hajlandóságú kritika jövőben az eddiginél nagyobb részt nem kérne magának a nagy tehetség költészetével való foglalkozásból, hogy ne tekinthesse ezt az ellentábor továbbra is a maga privilégiumának.”

J. E.

Zweig, Stefan: Három mester. Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 232 l. Kultúra és Tudomány 54. sz.

Stefan Zweignak, a kiváló német kritikusnak, magyarul most jelentek meg először tanulmányai, A jelen kötet Balzacról, Dickensről és Dosztojevskijről szól. A szerző szerint ez a három író képviseli legjellegzetesebben a 19 ik századot. Balzac a társadalom, Dickens a család és Dosztojevskij az egyén és a mindenség írója. Nemcsak három képet kapunk, hanem három

író művén át mély és maradandó betekintést az emberi élet örök nagy problémáiba.

J. E.

Zweig, Stefan: *Tolsztojl.* Budapest, Franklin T. é. n. 8-r. 164 l. Kultúra és Tudomány 63. sz.

Kevés alakja van a világirodalomnak, aki körül a gyűlölet és a szeretet akkora hullámai csapdostak volna, mint Tolsztojl körül. Neve alig egy-két évtizede forradalmi zászló volt, amely mögé az emberiség jobb jövőjéért küzdők hatalmas táborra sorakozott. Tolsztojl író és próféta volt egy személyben. Művei társadalmi eszmék hordozói és minden írása mögött a javítás, az emberiség előbbrevitelének gondolata rejlik. Ezt a próféta és író Tolsztojt állítja élénk születésének száz éves évfordulója alkalmából Stefan Zweig, a kitünő német író és esztetikus. Ő Tolsztojban első sorban az embert vizsgálja. Szerinte Tolsztojl a legtipikusabb példája a soha meg nem nyugvó, kutató emberi léleknek, amely egy egész életen át állandóan a tökéletesség felé tör. Méltán idézi műve előszavában Tolsztojl naplójának sorait: „Nem az erkölcsi tökéletesség a fontos, amit az ember elér, hanem maga a tökéletesedés processzusa.” Ez a könyv a Tolsztojl-irodalom legértékesebb termékei közé tartozik, magyarra fordítása érdemes és értékes munka volt.

J. E.

3. TÖRTÉNELEM. MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET.

Bezdechi: Familia lui Nicolae Olahus. Cluj, Ardealul, 1927. Extras din Anuarul institutului de istorie națională.

Bezdechi, a kolozsvári egyetem professzora, ebben a kis tanulmányában Oláh Miklós román eredetét vitatja. Új adatot nem igen ad s forrásai is jórészt ismert magyar források (Ipolyi, Kollányi), csak részben románok. Oláh Miklós, szerinte, „származásánál fogva román”, de „kulturális működésénél, befolyásánál és királyának tett szolgálatainál fogva kétségtelenül Magyarországhoz tartozik.” Bezdechi tehát megelégszik az egyszerű tények megállapításával s munkáját is ezzel zárja: „A magyar kultúra tekintélyes része más népek fiainak köszönhető, akik munkásságukat Magyarország szolgálatába állították. Természetesen ez nem szállítja le Magyarország érdemét, sőt ellenkezőleg emeli, mert azt bizonyítja, hogy ez mindig igyekezett a vele együttlakó népekből egy csomó értékes elemet asszimilálni.”

J. E.

Czakó Elemér: *A királyi magyar egyetemi nyomda története. 1577–1927.* Budapest, Egyet. ny. é. n. 202 l.

Ma közvetlenül a vall. és közokt. minisztérium rendelkezése alatt álló 350 esztendő s kir. egyetemi nyomda főigazgatója, Czakó Elemér ny. államtitkár állította össze a rendelkezésére álló gazdag levéltári anyag alapján a magyar kultúrhistoriának ezt az értékes fejezetét. Még a reformáció korában Telegdi Miklós esztergomi nagyprépost alapította ezt a nyomdát Nagyszombatban, amelyet a következő évszázadban Pázmány Péter akadémiajához csatoltak. A jezsuita-rend eltörlése után Mária Terézia az egyetemnek ajándékozta a nyomdát s így került az 1777-ben Budára, majd 1925-ben Pestre. Nemcsak az ellenreformációnak, majd pedig a 19-ik század elején a magyar reformmozgalomnak volt hatalmas segítő eszköze, hanem a román és a szerb irodalom modern törekvései is innen indultak hódító útjukra. Történeti példája annak, hogy egy ilyen kultúrintézmény milyen nagy befolyással van a nemzeti műveltség emelésére.

Gy.

Dános Árpád – Kovács Gábor: *A szociális eszmék fejlődése a modern szocializmusig.* Budapest, Pantheon, 1925. 8-r. 388 l.

Régi hiányt pótol ez a munka, amely ismerteti a világtörténelem összes szociális mozgalmait. A tudós szerzők, kiknek Közgazdaságtana annak idején nagy feltűnést keltett, ezáltal kutatásuk területét kiterjesztették a szociológia egész problemakörére. Első sorban történeti jellegű művük az antik világ szociális mozgalmaitól kezdve a legújabb kor szociális mozgalmáig mindazt a törekvést felemlíti, ami a századok folyamán az emberiség társadalmi és gazdasági helyzetének jobbítása érdekében felmerült. A könyv

nem követi a történelmi materializmus módszerét, mint az eddigi ilyen irányú munkák javarésze, de nem követi a tiszta idealizmusét sem. A szerzők a jelenségek vizsgálatánál megmaradnak a kritikus objektive eszmemagaslatán s ez adja meg könyvük igazi értékét is. A pártszellemtől irányított propaganda munkák nagy tömegével szemben ez az első magyar munka, amely a gyűlölet vagy a szeretet szubjektív eszközeinek félretevéseivel igaz megértéssel tárgyalja az emberiség egyik legnagyobb mozgalmát.

J. E.

J a k a b f f y Elemér: Az 1848. év eseményei Krassó vármegyében. Történelmi tanulmány. Boros János c. püspök, g. kath. nagyprépost levéltári kutatásai alapján sajtó alá rendezte. Lugos, Husvéth és Hoffer knyv. é. n. (1928). K. 8-r. 101 l.

Értékes és érdekes adatok tárulnak belőle elénk az 1848-as események bánáti csoportjának kiegészítésére. Az 1779–1880 közt Krassó, azután Krassó Szörény néven szereplő megye egyhangú lelkesedéssel induló, majd aggodalmasra és viharosra forduló 1848-iki eseményekre vonatkozó latin, magyar és német nyelvű tudósításokat a megye levéltárából, a lugosi minorita rendház diarimájából és több más helyről gyűjtötte össze Boros János, akit épügy, mint Jakabffy Elemér elismerés és köszönet illet meg fáradságukért.

A 48-as eseményekre és a bánáti nemzetiségi viszonyokra vonatkozó tanulságos adatok bősége mellett a magyar irodalomtörténetírás is kap két érdekes életrajzi adalékot e művecskében. A 13. lap arról tudósít, hogy a vármegye „1848. ápr. 6-án megtartott közgyűlésén lelkesedéssel fogadták el azt az indítványt, mely szerint a vármegye a magyar minisztérium elnöke útján üdvözlét küldi és köszönetét nyilvánítja Hugó Károlynak és Dopsa (sic!) Lajosnak, akik mint magyar hazafiak Franciaországban a köztársaság kikiáltásának mozgalmában tevékeny részt vettek.”

A pesti születésű, rendkívül különc Hugó Károly (1808–1877) és a makói születésű Dobsa Lajos (1824–1902) szereplése az 1848-iki párisi forradalomban ezek szerint Krassó megyébe is elhatott és elismerést váltott ki.

Bitay Árpád.

Kornis Gyula: Magyarország közoktatásügye a világháború óta. Budapest, A Magyar Pedagógiai Társaság kiadása, 1927. 8-r. 555 l.

Komis Gyula ebben a munkájában Magyarország közoktatásügyének utolsó tíz évét rajzolta meg, azt a tíz évet, mely a legküzdelmesebb, de talán legdiadalmasabb évtizede volt Magyarország nevelésügyének. Sorra veszi az egyes iskolatípusokat (kereskedelmi, polgári, elemi, reál, klasszikus gimn.) és mindenik multjának rövid ismertetése után rátér azokra a reformokra, amelyek az utóbbi tíz év alatt teremődtek meg és egészen átalakították a magyar művelődés területét. Majd adatszerűen bizonyítja, hogy a kis Magyarország az iskoláknak milyen óriási számát állította fel akkor, midőn a gazdasági nyomorúság legnyomasztóbb éveit élte. Kornis könyve és a benne foglalt számadatok erős bizonyosság a magyar faj óriási kulturális tevékenységéről és minden akadályon áttörő élniakarásról.

J. E.

A Magyar Tudományos Akadémia első évszázada. Az alapítás századik évfordulója alkalmából tartott ünnepi beszédek és előadások. Gróf Teleki Tiborné, gróf Széchenyi Alice és gróf Károlyi Lajosné gróf Széchenyi Hanna úrnók adományának felhasználásával kiadja a M. Tud. Akadémia, Budapest, Franklin T. 1926. 8-r. 461 l.

A Magy. Tud. Akadémia fennállásának századik évfordulójakor elhatározta, hogy szubjektive önkritika, tárgyilag pedig a fejlődés feltüntetése végett visszapillantva száz éves működésére, történeti összefoglalásban kimutatja, mi szerepe volt az Akadémiának szellemi életünk egyes ágainak gyümölcsöt is termő gondozásában. Ez ünnepi számba menő előadások egyik részét tartalmazza a fentírt hatalmas kötet. A másodikhoz még nem jutottunk hozzá. De ez első rész is, melyben 15 előadást olvasunk, a magyar tudományos ész és művészi szellem hatalmas teljesítményét hirdeti. Az első jubiláris előadás az elnöké, *Berzeviczy Alberté*, ki az Akadémia munkásságának nemzeti és nemzetközi jelentőségét összegezve, így végzi: „Szerény a mi részünk a nagy nemzetek által a tudomány és irodalom terén végzett alkotó munka

mellett, de feljogosít arra, hogy magunkat munkatársaikul felajánljuk...”

A következő 14 előadás részletező igazolása az elnöki beszéd konkluziójának. Szinyei József ismerteti az Akadémia tevékenységét és hatását a magyar nyelvtudomány fejlődésére. Aztán sorban jönnek a magyar irodalom és költészet (*Négyessy László*), a magyar jogtudomány (*Magyary Géza*), a filozófia (*Kornis Gyula*), a történettudomány (*Lukinich Imre*), fizikai tudományok (*Pogány Béla*), anatómia (*Lenhossék Mihály*), orvostudomány (*Marek József*), ásvány- és közettan (*Vendl Aladár*), technikai tudományok (*Zelovich Kornél*), Széchenyi és a Nagy Magyar Allföld (*Kaan Károly*), Széchenyi és a magyar közlekedésügy (*Zelovich Kornél*), az Akadémia és a kémiai tudományok (*Zemplén Géza*) s végül az utolsó száz év a matematika történetéből (*Kürschák József*.)

Az előadások címe és az előadók neve önmagában is jelzi, hogy külön-külön is éles és tiszta megvilágításban áll előttünk szellemi életünknek egy-egy jelentős ága. Együtt és egymás mellett pedig tudományos és irodalmi kultúránk nyugateurópai, tehát világgéitékét domborítják ki. Az Akadémia önérettel nézhet vissza százados múltjára s a magyarság nem hiú reménnyel és bizalommal számíthat jövőben is az Akadémia munkásságára. Ez a kötetnek főlemelő tanulsága.

– f – y.

Paizs Ödön: Magyarok Kanadában. Budapest, Athenaeum, é. n. 8-r. 218 l.

Szerző a kanadai magyarokról ad hű képet 33 kis fejezetben, melyekben a riporter éleveségével mindent feljegyez, ami csak megőrkítésre érdemes kint élő testvéreink életéről. A kanadai magyarok számát közel százezerre teszi. Megfigyeléseinek végeredménye, hogy Kanada a legjobban megfelelő terület a kivándorló magyar parasztság számára, de viszont átok minden más kivándorlónak. Leírja a magyar telepek életét és rövid történeti áttekintést ad mindenikről. Paizs Julianus barátként bejárta az összes magyar lakta vidékeket s ennek eredménye ez a munka, amely tudományos igényekre számot nem tarthat, de értékes adattár és lelkiismeretes kép egy most születő nagy ország magyarjainak jelenlegi helyzetéről.

J. E.

Takáts Sándor: Erdély Széchenyi Istvánja. Budapesti Szemle 1928. 612. sz. 172–186 l.

Titkos rendőrségi jelentések alapján gróf Kendeffy Ádámot nevezi Erdély Széchenyijének a szerző, jöllehet a mai köztudat gróf Mikó Imrének, az EME alapítójának, tartja fenn ezt az elnevezést. E pártatlan népszerű embernek, a hazafias ellenzék vezető egyéniségének hatalmas alakja s egyszersmind a múlt század 30-as éveinek társadalmi és politikai közhangulata szemléletesen bontakozik ki Takáts Sándor élvezetes előadásából.

Gy.

Tóth Béla dr.: Edgar Quinet és a magyarok. Debrecen. 1928. 8-r. 10 l. Kny. a Debreceni Szemléből.

A szerző Edgar Quinet magyarokról szóló nyilatkozatait és leveleit gyűjtötte össze ebben a kis füzetben. E. Quinet a francia demokratáknak abba a csoportjába tartozott, akik a legmelegebb rajongással és szeretettel kísérték a 48-as magyar forradalom ügyét. Nézetei számunkra azért érdekesek, mert mint Tóth Béla mondja, „keresztmetszetét adják a francia közvélemény ama rétegének, mely függetlenségi harcunk idején kimondottan szolidaritást vállalt velünk s a magyar ügyben az európai szabadság ügyét hajlandó látni.”

Ez a tanulmány kitűnő kis kép a franciák hirtelen fellángolt magyar barátságáról s ezt a demokratikus alapon történt szimpátiát ügyesen hozza összefüggésbe a francia írók romanticizmusából fakadó humanizmusával. Kár, hogy csak egy íróra szorítkozik s nem öleli fel a korszak összes magyar vonatkozásait.

J. E.

Teleki Mihály levelezése. A széki gróf Teleki-család hozzájárulásával kiadja a Magyar Történelmi Társulat. Szerkeszti *Gergely Sámuel*. Nyolcadik kötet 1678-1679. Budapest, Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, 1926. 8-r. 576 l.

A Magyar Történelmi Társulat Gergely Sámuel szerkesztésében még

1905-ben kezdette meg Erdély nagy államférfiának, Teleki Mihály levelezésének közrebocsátását. Hét kötet akadálytalanul meg is jelent; a háború és a forradalmak nyomában járó elszegényedés azonban mostanig halasztotta a 8-ik kötet kiadását. Még körülbelül 4 kötetre való anyag van hátra, aminek további megjelenését most már bizalommal várhatjuk. Ez a kötet 549 levélben két esztendő (1678–1679) eseményeit foglalja magában. Majdnem fele Teleki Mihálytól való, a többi pedig Thökölytől, Bethlen Farkastól, Wesselényi Páltól, Rhédey Ferentől, a török basától, a császári generálisoktól és a francia követektől. A hanyatló Erdély bel- és külpolitikai helyzetének rendkívül érdekes eseményeit világítják meg ezek a levelek, amelyek Béli Pál összeesküvése, Teleki Mihály fővezérsége és a bújdosók megsegítése köré fűződnek. A súlyos helyzetben Erdély ügyeit vezető Teleki Mihály hatalmas alakja vetődik belőlük élénk, s ez a kötet is mint a többi, rendkívül becses forrásanyagot szolgáltat a független Erdély utolsó éveinek megvilágításához. Nemcsak tárgyánál fogva áll közel hozzánk ez a gazdag publikáció, hanem az I. Apafy Mihály korát legalaposabban ismerő tudós szerkesztője révén is, akinek nagy jelentőségű csendes munkásságát jól esik a tudományos érkekben megfogyatkozott Erdély értékei közé számítanunk.

Gy.

4. MŰVÉSZET. MŰVÉSZETTÖRTÉNET. NÉPISMERET.

Dr. Hirschler József: A bronzkapuk mögött. Cluj-Kolozsvár, Lengyel S. könyvnyomdája, 1928. 8-r. 231 l.

A szerző szívesen jár vissza Rómába, különösen a Vatikán környékére, ahonnan sok felemelő művészi benyomást és már virágzó tettekben érő tervek hozott a mi életünk megszépítésére és támogatására. Még élénk emlékezetünkben van a *Vatikán művészete és élete* c. nagyszerű pompás munkája, amelyről örömmel halljuk, ami Erdélyben elég ritka jelenség, hogy teljesen elfogyott. Ez készítette arra, hogy annak egyik részét, a Vatikán életét, tetemesen megbővítve a fenti kötetben újra kiadja. Benne kinyitja a Vatikán bronzkapuit s az otthonos vendég jártasságával megmutatja a mögöttük levő komoly, felemelő, tanulságos életet. Halk lépésekkel követjük a szerzőt, hogy egyetlen szavát se zavarjuk meg, se el ne szalasszuk. Rendkívül sok történelmi és művészettörténeti ismerettel, kedves intimitással és derűs vonással gazdagodva zárni mögöttünk ismét a bronzkapu és sajnáljuk, hogy vége szakad a tudós kalauzolásnak, amely nem mindenkinek hozzáférhető színes és bensőséges világon vezetett át bennünket. Az elbeszélés élvezetes formája, könnyedsége s elegáns stílusa külön kiemelendő értékei a szép kiállítású könyvnek.

Gy.

Kós Károly: A lakóház művészete. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.-T. 1929. 8-r. 16 l. és 16 sztl. lev.

Ez a gondosan kidolgozott és szépen megírt könyvecske Erdély leg-többoldalú művészenek tollából arra van szánva, hogy az olvasóban lakóházával szemben helyes szempontokat és művészi igényeket ébresszen. Alapvető gondolata, hogy a lakásnak családi otthonnak kell lennie. Mivel pedig igazi meleg otthona csak a falun lakó embernek van, tanulságért és mintáért a falusi lakóházra, a földműves ember otthonára, nemzeti művészetünk e fundamentomára, kell szemünket fordítanunk. A továbbiakban rámutat aztán arra, hogy mi teszi a falusi lakóházat a benne lakók igazi otthonává s mik azok az értékes tanulságok, amelyek mindnyájunk számára becses és felhasználható eredményeket adhatnak. Könyvének második részében a szerző az erdélyi falusi ház alaprajzát, felépítését, belső berendezését, eredetét és magyarságát vizsgálja meg. Míg egyrészt módozatát keresi annak, hogy a városi ember családi otthonát milyen úton-módon lehetne újjáteremteni, másrészt élénk állítja nemzeti szempontból azt a fontos gondolatot, hogy a falusi építkezésben is beálló természetszerű változást a multak tanulságainak figyelembevételével kell irányítanunk. A könyv értékét nagyban emeli a hozzácsatolt 15 illusztráció, amelyek részben régi épület- és bútortípusok felvételei, részben a szerző épülettervezései.

Gy.

Lázár Béla: Fadrusz János élete és művészete. Budapest, Athenaeum, é. n. 8-r. 207 l.

Ez a könyv Fadrusz születésének 70 éves évfordulójára készült. Az első alapos és részletes feldolgozása a nagy művész életének és műveinek. Élénken és színesen állítja eléink az embert és a művészt, amint az egyszerű lakatosinasból Európa egyik legnagyobb szobrásza lett. Mint díszmű is ez a könyv egyike az utóbbi évek legszebb termékeinek.

J. E.

Malonyai Dezső: A magyar nép művészete. Új kiadás. Budapest, Athenaeum, é. n. 342 l.

Régi hiányt pótol Malonyai nagy művének új kiadása. Régen kifogyott már s közben többször felmerült revíziójának szükséglete. Sajnos, ez utóbbi nem történt meg. Ugyanazokkal a hibákkal és hiányokkal jelent meg, mint az első kiadása. Egyelőre 3 kötet került belőle forgalomba, a többi előkészület alatt van.

J. E.

Röheim Géza: Magyar néphit és népszokások. Budapest, Athenaeum, é. n. 342 l.

Első összefoglaló nagy munka, amely a tudomány legújabb szempontjai szerint veszi revízió alá a magyar etnografia eddigi eredményeit. Foglalkozik a rontással és varázslással, a lidércekkal, a nap, hold és a többi égitestek szerepével néphitünkben, a halotti szertartásokkal, téli, tavaszi és nyári ünnepekkel, továbbá a mitikus lények, a tűz, a délibáb és a csodák szerepével. Kutatásaiban felöleli az egész magyar népterületet és állandó összehasonlításokat tesz a többi népek etnografiájával. Módszere a freudizmus föltétel nélküli követése. Minden népszokás lelki rugójának a sexualitást tekintti, bármilyen távoli vonatkozásban is álljon tőle. Innen erényei és hibái. Mint kísérlet rendkívüli értékes, de megállapításai jórészt elfogadhatatlanok, mert egyetlen elmélet ma még vitatott kártyájára tesz mindent.

J. E.

Visky Károly, Bátky György és Győrffy István: Magyar népművészet. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1928. 4-r. XXIII. 1–240 l.

A népművészet egészét jellemző képsorozatokkal felölelő könyv még nem jelent meg. Malonyai Dezső könyve a népművészet területeinek alig fele részét foglalja magában. Ezen a hiányon segít e nagy mű, mely az eddigi kísérleteknél több kritikával s az egész tárgykört átfogó igyekezettel a magyar nép nemű tevékenységéről alapvetésnek elegendő összefoglaló képet nyújt. A bevezető magyarázatot, mely tájékoztat a könyv céljáról, terjedelméről, a tárgy irodalmáról, a hagyományörző társadalmi rétegekről, a magyar népművészet tájszólásairól és összetevőiről s a magyar díszítőmód néhány jellemzőjéről, 240 lapon követi kifogástalan színes illusztrációkban népművészetünk gazdag értékeinek bemutatása.

Gy.